

Internationalization of Constitutional Laws; Opportunities and Challenges

Seyed Hossein Malakooti Hashjin*

Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran

Nasim Soleymani Nezhad

Ph.D student in Public Law, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran

Seyed Ali Mousavi

Ph.D student in Public Law, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran

1. Introduction

In today's world, with phenomena such as globalization, rapid changes in the international arena, and their effects on human rights and freedoms, the significance of the internationalization of constitutional laws as a link between the public laws of states and international law is growing daily. Initially, constitutions were primarily considered as national documents confined within a country's borders. However, this perspective no longer holds in the era of globalization. constitutional rights, as a subset of public rights, are no exception. Nevertheless, the internationalization of constitutional laws continues to face numerous

* Corresponding Author: malakooti@tabrizu.ac.ir

How to Cite: Malakooti Hashjin, H, Soleymani Nezhad, N & Mousavi, A. "Internationalization of Constitutional Laws; Opportunities and Challenges", The Quarterly Journal of Public Law Research, 25(81), (2024), 121-146.
Doi: [10.22054/QJPL.2023.68402.2792](https://doi.org/10.22054/QJPL.2023.68402.2792)

challenges and raises many controversies. For instance, if a domestic constitution is influenced by international law, it might undergo substantial changes. This process reflects that national constitutions are essentially part of a broader international legal framework. The inclusion of human rights in domestic constitutions, the increase in the convergence between national and international constitutions, and the alignment of the legal systems with the global market all contribute to the internationalization of constitutions. Furthermore, in entities like the European Union, internationalization occurs partially or regionally which forms the legal framework for the member states. Additionally, focusing on shared ideological principles among governments can lead to the transnationalization of certain constitutional principles. This not only serves to hold governments accountable but also allows for a comparative assessment of judicial practices concerning common issues. In general, the internationalization of constitutional laws can be viewed as a tool to curb the political powers of the government and officials within the framework of harmonized and effective legal principles. This article introduces and explores different facets of this process.

2. Research Questions

1. What are the opportunities and challenges before the internationalization of constitutional laws?
2. What sets the ground for the creation and the status of cross-border principles, and what is their impact on national constitutions?

3. Literature Review

In delving into the research background on the internationalization of constitutional laws, it is pertinent to consider factors such as governments' accession to documents related to or containing provisions on international human rights and the shifts in the global legal atmosphere. These steps signify changes in the global legal thinking that play a role in shaping the constitutions of nations. The

influence of regional organizations like the European Union in instigating changes in the constitutional laws of member states is also noteworthy. These regional interactions can directly affect the constitutional laws of member states in economic, legal, and political aspects. In this context, many articles have examined the intricate interplay between the Constitution, international law, and global governance¹, as well as the potential for the internationalization of constitutions in different countries through adherence to international documents.² However, few sources have tackled the existing challenges and the future prospects.

4. Methodology

This research is fundamental research, employing a library-based method to collect and review data from documents, books, writings, articles, and foreign sources. In terms of research methodology, this study follows a non-comparative approach wherein it first delves into the factors and the driving forces behind the shift toward internationalization of fundamental laws, the second part focuses on delineating and explaining partial or regional internationalization and the associated challenges, and finally, the third part presents the outlook of this initiative.

5. Conclusion

This research aims to provide an in-depth understanding of the role of international human rights in national constitutions and the extent to which governments adhere to these documents. It also seeks to elucidate the impact of changes in global legal thinking on the constitutional frameworks of countries and their alignment with

1. Vicki C. Jackson, *Paradigms of Public Law: Transnational Constitutional Values and Democratic Challenges*, *International Journal of Constitutional Law*, (2010) 8.

2. Wen-Chen Chang, 'An Isolated Nation with Global-minded Citizens: Bottom-up Transnational Constitutionalism in Taiwan', *National Taiwan University Law Review*, (2009) 4(3).

international law. The study investigates the role of regional organizations such as the European Union in promoting and facilitating the internationalization of constitutional laws in specific regions and how they affect the methods for adapting and formulating constitutional laws. In conclusion, the study finds that firstly, despite the debates among legal scholars, transnational principles are not always universally applicable, sometimes they are specific to particular geographical regions or their religious beliefs. furthermore, these principles allow oversight of governments and dual control through the application of binding domestic and international mechanisms. additionally, they enable a comparative examination of the judicial practices across different countries on common issues. In conclusion, the essay provides that the internationalization of constitutional laws can serve as a tool to underpin the restraint of political powers within the framework of harmonious and effective legal principles.

Keywords: Internationalization, Constitution, Cross-Border Principles, Human Rights, the European Union, Regionalization.

بین‌المللی سازی قوانین اساسی: فرصت‌ها و چالش‌ها

سید حسین ملکوتی

 هشجین*

استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

نسیم سلیمانی نژاد

دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

سید علی موسوی

دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

چکیده

بین‌المللی سازی قوانین اساسی را می‌توان به مثابه پیوندی میان حقوق عمومی دولت‌ها و حقوق بین‌الملل تلقی نمود که در اصول فراملی مندرج در قوانین اساسی تجلی می‌یابند. هدف پژوهش تبیین فرصت‌ها و چالش‌های بین‌المللی سازی قوانین اساسی از رهگذر بررسی زمینه‌ها، محدودیت‌ها، انواع فرآیندهای بین‌المللی سازی و چشم‌انداز پیش‌روی آن است. یافته‌های مقاله حاکی از آن است که اولاً اصول فراملی همواره جهان‌شمول نبوده و گاه ممکن است صرفاً اختصاص به منطقه جغرافیایی خاص یا مردمان باورمند به یک آیین ویژه داشته باشند، ثانیاً اصول مذکور امکان نظارت‌پذیری و کنترل مضاعف بر دولت‌ها را از طریق اعمال موازی مکانیزم‌های الزام‌آور داخلی و بین‌المللی فراهم می‌نمایند، ثالثاً امکان بررسی تطبیقی رویه‌های قضایی کشورهای مختلف را در خصوص موضوعاتی واحد مهیا می‌سازند. سرانجام این نتیجه حاصل شده است که بین‌المللی سازی قوانین اساسی را می‌توان به مثابه ابزاری دانست که می‌تواند زمینه‌ساز تحدید قدرت‌های سیاسی در چارچوب قالب‌های حقوقی همگرا و اثربخش باشد.

واژگان کلیدی: بین‌المللی سازی، قوانین اساسی، اصول فراملی، حقوق داخلی، حق‌های

بشری.

مقدمه

حقوق عمومی عمدتاً با عنوان «حقوق عمومی کشورها» شناخته می‌شود و برخلاف حقوق بین‌الملل که گسترده بوده و حیطة صلاحیت و تأثیرگذاری آن فراملی است، اصولاً در هر کشوری محدود به آن کشور است و حیطة و قلمروی احکام آن فراتر از مرزهای کشور مزبور قابلیت اجرا ندارد. این ویژگی حقوق عمومی در دوران معاصر تغییراتی به خود دیده است. با توجه به عوامل و پدیده‌هایی همچون جهانی شدن، بویژه در عرصه حقوق و آزادی‌ها، دیگر نمی‌توان حقوق عمومی را محدود به مرزهای داخلی دولت - کشورها دانست. حقوق اساسی به عنوان یکی از زیرشاخه‌های حقوق عمومی نیز از این قاعده مستثنی نبوده است.

قانون اساسی به عنوان عالی‌ترین سند حقوقی یک کشور در نظر گرفته می‌شود که تعیین کننده جایگاه، حدود قدرت سیاسی دولت و تضمین کننده حقوق شهروندان آن کشور است. با طرح دکترین «بین‌المللی شدن قانون اساسی» در آغاز قرن بیست و یکم، اکثر حقوقدانان حوزه حقوق اساسی نسبت به این موضوع دیدگاه مثبتی نداشتند اما در کمتر از یک دهه با گسترش آثار حقوقی، این مسئله به موضوع جذاب برای پژوهشگران حقوقی تبدیل شد. علی‌رغم گسترش بحث‌های تئوری، بین‌المللی شدن قانون اساسی در عمل با اختلافات زیادی مواجه است. از جمله اینکه در صورت تأثیرپذیری قانون اساسی داخلی از قوانین متغیر بین‌المللی، قانون اساسی داخلی در معرض تزلزل قرار خواهد گرفت. از سوی دیگر وقتی برخی از اصول قوانین اساسی داخلی نفوذ خود را به سطوح بین‌المللی یا فراملی گسترش می‌دهند، بخشی از ارزش‌های حقوقی یا حتی در مواردی منابع الزام آور حقوق بین‌الملل یا قوانین ملی سایر کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این امر هر چند روابط متقابل بین قوانین بین‌المللی و داخلی را تسهیل می‌کند، اما درک ماهیت و مرزهای قوانین بین‌المللی و داخلی را به طور اساسی تغییر می‌دهد.^۱ البته لازم به ذکر است که عبارت «منطقه‌ای شدن» می‌تواند بیانی مناسب برای آنچه امروزه در ارتباط با قوانین اساسی داخلی اتفاق می‌افتد، باشد.

۱. علی سهرابلو و بیژن عباسی، «بین‌المللی شدن حقوق عمومی معاصر؛ جلوه‌ها و مصادیق»، فصلنامه تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، دوره ۲۰، شماره ۸۰، (۱۳۹۶)، صص ۱۸۸-۱۸۹.

با توجه به موارد مذکور، مسئله اصلی این نوشتار تبیین زمینه‌های ایجاد، انواع، جایگاه و آثار اصول فراملی بر قوانین اساسی داخلی می‌باشد؛ امری که اهمیت خود را در کشف عوامل جهانی موثر بر افزایش ظهور چنین اصولی، تمایزات بنیادین در منشأ پیدایش این اصول و همچنین قابلیت برخورداری آنها از ضمانت‌های اجرایی نشان می‌دهد. مقتضیات حکمرانی در دوران مدرن و پست‌مدرن که منجر به توسعه تعاملات میان دولت‌ها در عرصه‌های مختلف گردیده و از سوی دیگر تمایزات ماهوی اصول فراملی در نقاط مختلف جهان که ایجاد ساز و کاری واحد و مشخص جهت اعمال و اجرای این اصول در سطح حقوق داخلی را با چالش‌ها و اختلاف نظرهایی مواجه نموده است، ضرورت انجام تحقیق در این حوزه را نشان می‌دهد.

در این نوشتار با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به دنبال یافتن پاسخی برای این پرسش اساسی می‌باشیم که بین‌المللی‌سازی قوانین اساسی تا چه میزان می‌تواند تضمین‌کننده هنجارهای برتر عام‌الشمول حقوق بشری و محدود نمودن سیاست‌های دولت‌ها در چارچوب‌های حقوقی از پیش تعیین شده باشد؟ چالش‌های موجود بر سر راه این امر چیست؟ و با توجه به محدودیت‌های موجود، برای این روند چه چشم‌اندازی قابل طرح است؟ نویسندگان با در نظر داشتن این فرضیه که بین‌المللی‌سازی قوانین اساسی می‌تواند امر مثبتی از جهت به روزرسانی نظام‌های حقوقی، همسو با مقتضیات عصر جهانی شدن و الزامات ناشی از آن باشد، به واکاوی ابعاد مختلف این موضوع می‌پردازند. در ساختار پژوهش، ابتدا عوامل و مبانی بحث بین‌المللی‌سازی قانون اساسی طرح و سپس چالش‌های موجود و در نهایت چشم‌اندازی از این روند مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد.

۱. نیروهای محرکه

روند بین‌المللی‌سازی قانون اساسی منعکس‌کننده این است که قوانین اساسی ملی، اسناد قانونی مجزا نیستند بلکه بخشی از یک چارچوب حقوقی بین‌المللی بزرگتر هستند. این امر تحولی است نوین که در شکل‌گیری و توسعه آن عوامل مختلفی دخیل بوده است. عوامل مذکور را می‌توان به مثابه پیوندی ناگسستنی میان حق‌های بشری در سطح داخلی و حقوق

بین الملل تلقی نمود که واجد ویژگی‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌باشند. در ادامه به برخی از موارد مهم در این زمینه پرداخته می‌شود.

۱-۱. الحاق حقوق بین الملل بشر در قوانین اساسی داخلی

یکی از مهمترین عوامل در توسعه فرآیند بین المللی شدن قوانین اساسی، گنجاندن معاهدات و هنجارهای بین المللی حقوق بشر در قوانین اساسی داخلی کشورها است.^۱ به عقیده کانت، قانون اساسی ناظر بر بیشترین آزادی انسانی، مبتنی بر قانون‌هایی که ضامن امکان سازگاری هر آزادی با آزادی دیگران باشند، دست کم ایده‌ای ضروری است که نه تنها باید مبنای طرح نخستین قانون اساسی دولت باشد بلکه باید مبنای تمامی قانون‌ها قرار گیرد.^۲ کانت شرطی را تعبیه می‌کند که اگر عاملی حق آزادی خود را ادعا کند، باید تأمین شود؛ آزادی وی باید بتواند در تطابق قانونی جهانشمول با آزادی هر شخص دیگری همزیستی داشته باشد.^۳

به باور کانت، تنها در امر بیرونی است که می‌توان به معنایی تاریخی انتظار پیشرفت داشت یعنی در تأسیس مناسبات حقوقی مبتنی بر معیار عقل عملی محض. پایه‌گذاری دولت‌های مبتنی بر حق و قانون و همزیستی آنها در جامعه جهانی صلح‌محور، بالاترین وظیفه و غایت واپسین انسان است.^۴ او تمایل بنیادین انسان به تحقق مناسبات حقوقی عقلانی را در رویدادهای تاریخی زمانه خویش در آینه شور جامعه جهانی در رابطه با انقلاب فرانسه مشاهده می‌کند. به این ترتیب کانت ادعا کرد دست کم از انقلاب فرانسه به این سو در عصری زندگی می‌کنیم که اقوام و ملل گوناگون با وجود مقاومت‌ها و تعارض‌های

1. Wen-Chen Chang, "An Isolated Nation with Global-minded Citizens: Bottom-up Transnational Constitutionalism in Taiwan", *National Taiwan University Law Review*, 4(3), (2009), at 203.

۲. حمیدرضا سعادت نیاکی، *حقوق بشر در فلسفه کانت؛ جهان‌مندی خاص ما و حقوق بشر*، چاپ اول (تهران: نقد فرهنگ، ۱۳۹۹) ص ۹۶.

3. Kant, I, *The Metaphysics of Morals, in Practical Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996) at 237.

۴. سعادت نیاکی، همان، صص ۱۰۴-۱۰۵.

گوناگون خود با یکدیگر در تلاش برای رسیدن به صورت‌های عادلانه و حق‌محور نظام‌های سیاسی هستند و با این تلاش به تاریخ معنا می‌بخشند.^۱

بارزترین مثال در زمینه گنجاندن قواعد حقوق بشری، قانون اساسی بوسنی و هرزگوین است که ۱۵ سند بین‌المللی حقوق بشر را به قانون اساسی خود ضمیمه کرده است و وظایف دولت را برای اجرا و انطباق قانون اساسی و همچنین تضمین بالاترین سطح حقوق بشر و آزادی‌های بنیادی بیان کرده است و موقعیت برتر حقوق و آزادی‌های مورد حمایت در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و پروتکل‌های آن در سیستم حقوقی داخلی را به رسمیت شناخته است.^۲ بسیاری از قوانین اساسی نظام‌های جمهوری جدید مانند آفریقای جنوبی^۳ یا اروپای مرکزی و شرقی که اخیراً تصویب یا مورد تجدید نظر قرار گرفته‌اند، معمولاً فصلی را به حقوق بین‌الملل بشر اختصاص داده‌اند و یا در یک یا دو بند به لزوم رعایت قوانین بین‌المللی حقوق بشر اشاره کرده‌اند. علاوه بر این، ورود حقوق بشر بین‌المللی به قوانین داخلی را می‌تواند از طریق وضع قوانین توسط پارلمان صورت گیرد.

بنابراین همانطوری که مشاهده می‌شود گفتمان مبتنی بر حقوق بنیادین جهانی برای این حقوق حداقلی که نشأت گرفته از پیروزی فعالان اخلاقی برای رها کردن قوانین اساسی داخلی ناعادلانه است، دو پیامد را در پی داشته است. نخست ایجاد یک نظم حقوقی هنجاری بین‌المللی که حقوق بنیادین را تضمین کرده و دولت‌ها - همچنین سایر بازیگران عمومی و خصوصی - را وادار می‌کند تا این حقوق را در رژیم‌های حقوقی داخلی مربوطه خود وارد و اجرا کنند. ثانیاً پذیرش و تضمین این حقوق از طریق قوانین اساسی جلوه‌گاهی از تحقق فرآیند بین‌المللی شدن قوانین اساسی کشورها است. بنابراین در این دیدگاه، بین‌المللی شدن قانون اساسی باید به‌عنوان یک پیشرفت اخلاقی و حقوقی تلقی شود.

۱. اتفرید هوفه، *قانون اخلاقی در درون من: درآمدی بر فلسفه عملی ایمانوئل کانت*، ترجمه رضا مصیبی (تهران: نشر نی، ۱۳۹۲) صص ۲۸۹-۲۹۳.

2. Constitution of Bosnia and Herzegovina, Annex I: Additional Human Rights Agreements to be Applied in Bosnia and Herzegovina.

3. Constitution of South Africa, s 39(1).

تحولی که از شهروندی فراتر می‌رود تا از مورد سوء استفاده قرار گرفتن افراد انسانی توسط بازیگران دولتی و غیردولتی در هر منطقه معین جلوگیری نماید.^۱

۲-۱. قانون اساسی به مثابه یک معاهده

در برخی از موارد قانون اساسی به مانند یک معاهده و با عملکردهای پیمان‌گونه در بین واحدهای مستقل یک دولت فدرال یا بین گروه‌های قومی مختلف ارائه می‌شود. پیش‌بینی توافقات حکومت با گروه‌های قومی مختلف در داخل یک ایالت در متن قانون اساسی، شرح و تقسیم ترتیبات قدرت بین سطوح مختلف حکومت یا ترتیب اعطای خودمختاری برای زیرواحدهای مختلف دولت همگی از جمله مکانیسم‌هایی هستند که در راستای ارتقای صلح و ثبات در داخل یک کشور، با شناخت و تطبیق نیازهای منافع گروه‌های مختلف مورد استفاده قرار گیرند. چنین عملکردی برای قانون اساسی، موضوع جدیدی نیست. اعلامیه استقلال ایالات متحده آمریکا در سال ۱۷۷۶ به‌عنوان معاهده‌ای بین دولت‌های مستقل تلقی می‌شد که متعاقباً در قانون اساسی سال ۱۷۸۷ ایالات متحده چنین روحیه معاهده‌گونه حفظ شده و همین امر منجر به پایه‌گذاری نظام فدرال شد که حاکمیت دوگانه ایالت‌ها و اتحادیه فدرال را به رسمیت شناخت.^۲

به‌عنوان نمونه‌ای دیگر، اعلامیه سازمان ملل متحد در مورد حقوق مردمان بومی از حق تعیین سرنوشت و مهمتر از همه حق خود مختاری آنها در داخل یک کشور حمایت می‌نماید. این سازمان در ضمن حفظ حق مشارکت کامل افراد بومی در زندگی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در یک کشور، نهادهای متمایز سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنها را نیز تقویت می‌نماید. برای تحقق وعده‌های این اعلامیه، قانون اساسی داخلی می‌تواند استراتژی برقراری رابطه‌ای مستقل با گروه‌های بومی را اتخاذ کرده و یا بدون خوف از دست دادن تمامیت خود به آنها اجازه دهد تا از حقوق بشر بین‌المللی بطور مستقیم بهره‌مند شوند. در چنین مواردی، قانون اساسی صبغه معاهده‌ای به خود گرفته

1. William W. Black, "Canada's Human Rights System and the International Covenant", *National Taiwan University Law Review*, 6(1), (2011), at 207.

2. Michel Rosenfeld, "Constitution-Making, Identity Building, and Peaceful Transition to Democracy: Theoretical Reflections Inspired by the Spanish Example", *Cardozo Law Review*, 19, (1998), at 11.

و بعبارتی دیگر عملکرد معاهده‌ای بین واحدهای مستقل درون یک نظام فدرال یا بین گروه‌های قومی مختلف در یک ایالت را ایفا می‌نماید.^۱

در این راستا تعداد قوانین اساسی که درجات مختلفی از عملکردهای معاهده‌گونه در برخورد با ادعاهای خودگردان مناطق فرعی یا اقلیت‌های قومی را ارائه کرده‌اند، در حال افزایش است. یکی از مورد بحث‌ترین قوانین، قانون اساسی اسپانیا در سال ۱۹۷۸ است. در این قانون به منظور حل درگیری‌های مداوم بین گروه‌های مختلف قومی و منطقه‌ای، به آنها حق خودمختاری داده شده است. همچنین به طور خاص، این قانون اجازه می‌دهد تا استان‌های هم‌مرز قومی با ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی و اقتصادی مشترک به جوامع خودمختار خودگردان نائل شوند. این جوامع خودمختار دارای طیف گسترده‌ای از اختیارات قانونگذاری و اجرایی با پارلمان‌ها و نهادهای اجرایی مستقل هستند. با توجه به چنین درجه بالایی از خودمختاری که به مناطق فرعی و گروه‌های ملی واگذار شده است، می‌توان قانون اساسی اسپانیا را به‌عنوان پیمانی برای حفظ دولت متشکل از دولت‌های خودمختار تلقی کرد.^۲

۳-۱. تقویت همگرایی در پرتو مقایسه قوانین اساسی ملی

ربع آخر قرن بیستم شاهد پیروزی حکومت‌های مشروطه لیبرال بود. در حال حاضر شمار قابل توجهی از کشورها قانون اساسی مکتوب یا نانوشته‌ای دارند که مطابق با استانداردهای قانون اساسی مدرن می‌باشند. در نتیجه اکثر ملل در تمام نقاط جهان دارای قوانین اساسی مشابه هستند که معمولاً شامل فهرستی از حقوق و آزادی‌های اساسی و سازوکارهای نهادی مانند دادگاه‌های قانون اساسی یا کمیسیون‌های حقوق بشر برای اطمینان از تحقق این حقوق می‌باشند. وجود چنین شباهت‌هایی در حوزه قوانین اساسی ملت‌ها، فرصتی بی‌سابقه را برای دادگاه‌های کشورهای مختلف ایجاد کرده است تا از رویه‌های موجود بیاموزند و بهره‌مند شوند. علاوه بر این، حقوق و آزادی‌های اساسی در قوانین اساسی ملی غالباً

1. Michel Rosenfeld, "Constitution-Making, Identity Building, and Peaceful Transition to Democracy: Theoretical Reflections Inspired by the Spanish Example", *Cardozo Law Review*, 19, (1998), at 11.

2. Peter W. Hogg & Allison A. Bushell, "Charter Dialogue between Courts and Legislatures", (Or Perhaps the Charter of Rights Isn't Such a Bad Thing after All), *Osgoode Hall Law Journal*, 35, (1997), at 75.

منعکس کننده حقوق مصرح در اسناد حقوق بشر بین‌المللی است. مفهوم مشابه - اگرچه نه یکسان - از حقوق و آزادی‌ها باعث ایجاد یک زبان حقوق اساسی مشترک در حوزه‌های قضایی شده است.^۱ همین امر امکان مراجعه به قوانین اساسی سایر کشورها، الهام‌گیری از سیستم حقوقی آنها و مشورت در تفسیر بندهای قانون اساسی را برای قضات فراهم می‌آورد. بر این اساس، تعداد فزاینده‌ای از دادگاه‌ها در تصمیمات خود به قوانین اساسی خارجی یا پرونده‌های خارجی استناد کرده‌اند.

سه مورد از تصمیمات مربوط به قوانین خارجی در حوزه‌های قضایی شامل مجازات اعدام در دادگاه قانون اساسی آفریقای جنوبی، دادگاه عالی کانادا و دیوان عالی آمریکا بود. علاوه بر این، زبان مشترک باعث می‌شود قضات در حوزه‌های قضایی مختلف گرد هم آمده و در مورد سوالات مهم قانون اساسی که با آنها روبرو هستند گفتگو کنند. از نظر بسیاری، دوران جدید گفتمان‌های قضایی فرا رسیده است. این امر نه تنها قانون اساسی مقایسه‌ای را در حوزه ناشناخته دیگر قرار می‌دهد بلکه پیوند نزدیکتری بین حقوق اساسی و حقوق بین‌الملل برقرار می‌کند.^۲

۴-۱. انطباق‌پذیری نظام حقوقی با تحولات بازار جهانی

روند بین‌المللی شدن قوانین اساسی تا حدودی به جهانی شدن اقتصاد نیز مربوط می‌شود. گسترش مقیاس بازار جهانی و اطمینان از اینکه چنین بازار گسترده‌ای در تمام حوزه‌های قوانین اساسی می‌تواند عمل کند، نیازمند هماهنگ‌سازی قواعد اساسی مانند مبادله آزاد، ثبات بازار، اطمینان و اجرای قراردادی و حتی درجه بالایی از احترام به مالکیت خصوصی و سایر حقوق بازارمحور می‌باشد. برای انجام این کار، استراتژی ایجاد چارچوب حقوقی قوی جهانی که در تمام رژیم‌های حقوقی داخلی نفوذ کرده و یا حداقل به صورت داوطلبانه مورد استناد دادگاه‌های داخلی قرار بگیرد، لازم است.^۳ اتحادیه اروپا مثال بارز را در این

1. Vicki C. Jackson, "Paradigms of Public Law: Transnational Constitutional Values and Democratic Challenges", *International Journal of Constitutional Law*, 8, (2010), at 21.

2. Wen-Chen Chang, "Constructing Federalism: The EU and US Models in Comparison", *EurAmerica*, 35, (2005), at 733.

3. Maxwell O. Chibundu, "Globalizing the Rule of Law", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 79, (1999), at 84.

خصوص ارائه می‌دهد که نهایتاً منجر به بین‌المللی شدن قوانین اساسی می‌شود. در اتحادیه اروپا نخستین بار بین فرانسه و آلمان منطقه تجارت آزاد ذغال سنگ و فولاد آغاز شد، به تدریج تجارت آزاد در سراسر قاره اروپا گسترش داده شد و برای اطمینان از هماهنگی حقوقی بین حوزه‌های قضایی، دیوان دادگستری اروپا در سال ۱۹۶۳ تصمیم گرفت که جامعه اروپایی، نظم حقوقی جدید و مقررات لازم برای ایجاد حقوق فردی را به نفع همه دولت‌ها و همچنین اتباع آنها و در نتیجه حقوق جامعه اروپایی تشکیل دهد و دادگاه‌های ملی نیز از آنها محافظت نماید. این امر ناگزیر به بین‌المللی شدن - اروپایی شدن - قوانین اساسی در کشورهای عضو اتحادیه اروپا منجر شد. در حالی که دادگاه‌های داخلی مانند دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان این روند را مشکل‌ساز می‌دانستند، در نهایت در برابر نیاز به تجارت آزاد تسلیم شدند. استراتژی‌های مشابهی نیز در سایر همکاری‌های اقتصادی بین دولت‌ها مانند سازمان تجارت جهانی بکار گرفته شده است. بر طبق استراتژی سازمان تجارت یک بازار گسترده به طور طبیعی انگیزه‌ای را برای دولت‌ها ایجاد می‌کند تا چارچوب‌های قانونی داخلی مشابه را برای تجارت ایجاد کنند. چنین قوانینی در نهایت پذیرای حقوق و آزادی‌های لیبرالی بازارگرا می‌شوند. به عنوان مثال کشور چین با طرح تجارت جهانی در راستای احترام به مالکیت خصوصی، در مسیر بازنگری قانون اساسی خود گام برداشته است.^۱

۲. منطقه‌ای شدن یا بین‌المللی سازی جزئی

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته، تمایل به بین‌المللی شدن قانون اساسی بر مکان‌های خاصی متمرکز است و تبادلات قضایی فقط در بین برخی از دادگاه‌ها انجام می‌شود. لذا بجای بین‌المللی شدن، منطقه‌ای شدن می‌تواند عبارت بهتری برای نزدیکی قوانین اساسی در وضعیت کنونی باشد. واضح‌ترین مصداق در این زمینه، اتحادیه اروپا است.

اتحادیه اروپا یک سازمان منطقه‌ای است که به دنبال ارتقای یکپارچگی اقتصادی و سیاسی بین کشورهای عضو ایجاد شده و چارچوب قانونی آن بر اساس معاهدات و توافقات بین کشورهای عضو است. چارچوب قانونی ارائه شده توسط اتحادیه شامل مقررات مربوط به حقوق بشر، حفاظت از محیط زیست و سایر زمینه‌های حقوق بین‌الملل

1. Harold Koh, "Transnational Public Law Litigation", Yale Law Journal, 100, (1991), at 23.

است. این مقررات در قوانین ملی از جمله قوانین اساسی ملی گنجانده شده است و توسط دیوان دادگستری اروپا اجرا می‌شود. همین امر باعث شده است که قوانین اساسی کشورهای عضو از نظر محتوای اصول و نهادها شباهت بیشتری داشته باشند.

یکی از مکانیسم‌های کلیدی برای فراملی شدن قانون اساسی در کشورهای حوزه اتحادیه اروپا، اصل تأثیر مستقیم است. این اصل به افراد اجازه می‌دهد تا با تکیه بر قوانین اتحادیه اروپا، اجرای آن را در دادگاه‌های ملی درخواست کنند. در نتیجه دادگاه‌های ملی ملزم به تفسیر قوانین ملی در پرتو قوانین اتحادیه اروپا هستند و باید اطمینان حاصل کنند که قوانین ملی با قوانین اتحادیه اروپا سازگار است.^۱

علاوه بر اصل تأثیر مستقیم، اتحادیه اروپا یک سیستم حکمرانی فراملی را ایجاد کرده است که شامل کمیسیون اروپا، پارلمان اروپا و شورای اروپا است. این نهادها قدرت پیشنهاد و تصویب قوانینی را دارند که برای کشورهای عضو الزام‌آور است و همچنین می‌توانند این قوانین را از طریق مکانیسم‌های مختلف مانند جریمه و تحریم اجرا کنند.

در خارج از اتحادیه اروپا با نظر بر اینکه اغلب کشورها دو پیمان مهم حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی را تصویب کرده‌اند و قواعد حقوق اساسی آنها در اکثر موارد شباهت زیادی با دو عهدنامه دارد اما غالباً آنچه نوشته می‌شود همیشه بازتابی از آنچه در عمل اتفاق می‌افتد نخواهد بود.^۲ چراکه بسیاری از دولت‌هایی که هر دو پیمان را تصویب کرده‌اند دارای سابقه ضعیفی از رعایت اصول حقوق بشری بوده‌اند. بنابراین تصویب معاهدات حقوق بشر هیچگاه به معنای ایجاد الزام مستقیم بر دولت‌ها برای الحاق چنین قواعدی در اصول قانون اساسی یا سایر قوانین داخلی نبوده است. حکومت‌های جمهوری جدید در شمال و شرق آسیا به عنوان مثال مغولستان، کره جنوبی و تایوان علی‌رغم اینکه همه دارای فهرستی از حقوق اساسی هستند که ماهیت کمابیش لیبرالی دارند اما هیچگونه اشاره مستقیم به میثاق‌های حقوق بشری نداشته‌اند. مفاد مشترک قوانین اساسی مذکور که توسط نظام‌ها اتخاذ شده

1. Burca, Grainne, Weiler, Joseph H., *The Worlds of European Constitutionalism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012) at 71.

2. Ibid. at 78.

است، تنها به دولت‌های خود توصیه می‌کند که به تعهدات معاهده‌ای خود احترام گذاشته و به معاهدات بین‌المللی معتبر، وضعیت حقوق داخلی را بدهند.^۱ علاوه بر منطقه‌گرایی، توجه به محتوای اصولی که بیانگر نوعی وحدت ایدئولوژیکی بین چند دولت می‌باشد، در فراملی شدن برخی از اصول اسناد قانون اساسی امری تأثیرگذار تلقی می‌گردد.

مصادق بارز در این خصوص می‌تواند قانون اساسی جمهوری اسلامی باشد. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، همانطور که از نام آن پیداست متضمن دو بخش کلی «جمهوریت» و «اسلامیت» است. در اصول متعدد قانون اساسی، نشانه‌های این دو مفهوم جاری است و تلاش قانونگذار اساسی بر این بوده تا هر یک از این دو واژه را در چارچوب دیگری تبیین نماید. مفهوم جمهوریت با ملت و اسلامیت با امت پیوند دارند. ملت در قالب سرزمین معنا می‌یابد و با مقوله مرز مرتبط است ولی امت، مفهوم مرزناپذیر است. مفهوم و جایگاه «امت» در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و خصلت فراملی بودن آن منجر به تصویب برخی از اصول مرزناپذیر در قانون اساسی گردیده است. امت، گروه به‌هم پیوسته‌ای است که بر محور وجه مشترکی گرد یکدیگر می‌آیند و قصد واحدی دارند.

در شکل‌گیری امت اسلامی به قطع یقین، ویژگی‌ها و خصوصیات دینی از اصالت برخوردارند. بعبارت دیگر تحقق رسالات و وظایف اسلامی به صرف قرار گرفتن در چارچوب مجموعه‌ای به نام امت امکان‌پذیر است. امت اسلامی در واقع در چارچوب مرز جغرافیایی خاصی قرار نمی‌گیرد بلکه بر یک مجموعه بین‌المللی اطلاق می‌شود که از یک پیام و دستور الهی اطاعت می‌کنند و رسالت یک پیامبر را می‌پذیرند. در این جامعه تمایزات نژادی و قومی انسان‌ها اصالت ندارد بلکه ملاک برتری افراد، همان ایمان به حقانیت پیام الهی است.^۲ امروزه و پس از پشت سر نهادن دوره‌های مختلف تاریخی و حکومتی در کشورهای اسلامی و علی‌رغم وجود آرمان مشترکی همچون امت اسلامی، باید اذعان نمود که پراکندگی بسیار زیادی در شکل و محتوای نظام حقوق اساسی کشورهای اسلامی قابل مشاهده است. این مسأله حتی در نوع رویکرد قوانین اساسی

1. Tom Ginsburg, "Eastphalia as the Perfection of Westphalia", *Indiana Journal Global Legal Studies*, 17, (2010), at 27.

۲. علی محمد بابایی زارچ، *امت و ملت در اندیشه امام خمینی* (تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳) ص ۱۲۲.

کشورهای اسلامی به دین نیز نمود یافته است. برخی از کشورها بیش از سایرین به الگوهای مدرن نزدیک شده‌اند، برخی دیگر سعی در حفظ و احیای میراث حکومت‌های سنتی خود داشته‌اند و برخی کشورها نیز با استمداد از منابع اسلامی سعی در ایجاد رویکردهای نوین و تأسیس نظام‌های حکومتی اسلام در تعامل با دنیای جدید نموده‌اند. الگوهای مختلف پارلمانی، تدوین قوانین بر پایه احکام اسلامی یا عرفی، نظام قضایی شرعی یا عرفی، ساختارهای متفاوت تفکیک قوا و تقسیم قدرت، روش‌های اداری گوناگون در عرصه‌های حقوق عمومی، الگوهای چندگانه در مواجهه با مفاهیمی چون حقوق بشر و آزادی‌های عمومی و نسبت آنها با اسلام، همگی نشان از آن دارد که برای نزدیکی و همگرایی کشورهای اسلامی و همچنین مشاهده نحوه برخورد جوامع مختلف اسلامی با این موضوعات و الگوگیری از راهکارهای مناسب، نیاز به بررسی دقیق ساخت دولت و نظام حقوق اساسی آنها می‌باشد.^۱

در اصل یازدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران صراحتاً به امر امت واحده اشاره شده و به موجب آن دولت جمهوری اسلامی ایران موظف شده است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را محقق نماید. در مشروح مذاکرات نیز کاملاً بر ویژگی‌های فرامرزی این اصل تأکید شده است به گونه‌ای که رئیس جلسه عنوان نموده: «انقلابی که در ایران رخ داد، انقلاب جغرافیایی و ایرانی نبود، بلکه یک انقلاب اسلامی بود. هر چند ما در ایرانیم، ولی آنچه در شعار همه بود، حکومت اسلامی بود و اسلام منحصر به ایران نیست و ما هدفمان این است که همه مسلمانان، در همه کشورها از زیر بار استبداد و استعمار و ظلم نجات پیدا کنند...»^۲.

همچنین به موجب بند پانزدهم اصل دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم از وظایف جمهوری اسلامی ایران شناخته شده است و بند شانزدهم نیز بر تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان، حمایت بی‌دریغ

۱. اسماعیل آجرلو، *حقوق اساسی کشورهای اسلامی* (تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۵) صص ۱-۲.

۲. سید جواد ورعی، *میانی و مستندات قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به روایت قانونگذار*، چاپ اول (تهران:

انتشارات دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۵) ص ۲۲۵.

از مستضعفان جهان و تنظیم سیاست خارجی بر اساس معیارهای اسلام تأکید دارد. عبارت برادری اسلامی ریشه در مفهوم امت داشته و تمام مسلمین جهان را در بر می‌گیرد. در این قسمت قانونگذار اساسی با تأکید بر حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان، گامی فراتر نهاده و حتی غیرمسلمانانی که تحت ظلم و ستم قرار گرفته‌اند را نیز در بر گرفته است.

در مشروح مذاکرات قانون اساسی، بند ۱۶ در اصل پیشنهادی گروه چنین بود: «برقراری روابط عادلانه با همه ملل و تعهد برادرانه در قبال ملل مسلمان و حمایت همه‌جانبه از همه مستضعفان» بند پیشنهادی با پیشنهاداتی رو به رو شد از جمله اینکه بجای روابط عادلانه با همه ملل، روابط عادلانه با دولت‌های غیرمتجاوز ذکر گردد. آوردن قید همه‌جانبه در حمایت از مستضعفان و عدم ذکر آن درباره ملل مسلمان، این پرسش را ایجاد می‌کند که آیا اهتمام به حمایت از مستضعفان، بیش از ملل مسلمان است؟ یکی از نمایندگان نکته‌ای را مطرح کرد: «... اول ما باید ببینیم پیرو این سیاست هستیم یا نه و بعداً تعهداتی که نسبت به عموم مستضعفان جهان داریم، مورد توجه قرار دهیم...» و نهایتاً این بند به شکلی که در قانون اساسی آمده مورد تصویب قرار گرفت. بررسی چگونگی اجرایی شدن اصول مذکور در حوزه مطالعاتی این پژوهش نمی‌باشد. نکته مهم قابل ذکر این است که با توجه به مشروح مذاکرات، ویژگی فراملی بندهای مذکور به‌عنوان یک پیش‌فرض پذیرفته شده است. امری که بدون شک ریشه در مفهوم امت واحده قرار دارد.^۱

در همین راستا جمهوری اسلامی ایران در سازمان‌های مختلف بین‌المللی اسلامی از جمله سازمان همکاری اسلامی (OIC)^۲ عضویت و مشارکت فعال داشته است. این سازمان بین‌دولتی همواره ترویج همکاری و همبستگی بین کشورهای عضو در زمینه‌های مختلف از جمله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را دنبال کرده است. در حالی که (OIC) فاقد اساسنامه رسمی است اما اسناد و اعلامیه‌های مختلفی را در جهت اصول و هنجارهای مربوط به حقوق بشر، دموکراسی و حکمرانی خوب را تصویب کرده است. تفاوت اصلی این سازمان با اتحادیه اروپا در محدوده این بحث، میزان انسجام و یکپارچگی قواعد حقوقی و ضمانت اجرای آنان است. در حالی که (OIC) اصول و هنجارهای مرتبط با

۱. همان، ص ۲۲۶.

2. Organization of Islamic Cooperation.

قانون اساسی را ایجاد کرده است، اینها از نظر قانونی الزام آور نبوده و در سیستم‌های حقوقی داخلی کشورهای عضو گنجانده نشده‌اند. در مقابل، اتحادیه اروپا یک قانون اساسی رسمی و یک مجموعه قانونی دارد که برای کشورهای عضو الزام آور است و توسط دیوان دادگستری اروپا اجرا می‌شود. هرچند هر دو سازمان، همکاری و همبستگی بین کشورهای عضو را ترویج می‌کنند؛ اتحادیه اروپا رویکرد توسعه یافته‌تر و یکپارچه‌تری برای فرامی‌سازی قواعد حقوق اساسی دارد، در حالی که سازمان (OIC) بیشتر بر انطباق و همکاری داوطلبانه بین کشورهای عضو متکی است.^۱

۱-۲. چالش‌های بین‌المللی سازی قوانین اساسی

با توجه به تفاوت‌های موجود در حوزه عملی، جای تعجب نیست که مناقشات فراوانی بین حقوقدانان حوزه حقوق اساسی در خصوص بین‌المللی شدن قوانین اساسی مطرح شود. با این حال هم موافقان و هم مخالفان، بحث‌های خود را بر سه موضوع عمده پاسخگویی نهادهای تصمیم‌گیرنده، حاکمیت قانون و نظارت تعادل متمرکز کرده‌اند. در ادامه به طور اجمالی به آنها پرداخته می‌شود.

۲-۲. پاسخگویی نهادهای تصمیم‌گیرنده

با توجه به اینکه الحاق قواعد بین‌المللی از جمله اصول حقوق بشر بین‌المللی از طریق تصویب نهادهای قانونگذار داخلی صورت می‌گیرد بنابراین در چنین مواردی سخن از ایجاد نقص و کاستی در عملکرد دموکراتیک دولت‌ها امری بیهوده خواهد بود. حتی اگر تصمیم‌گیری در خصوص ورود برخی از اصول بین‌المللی به سیستم حقوقی یک کشور به مقامات بین‌المللی واگذار شود، در نهایت این تصمیمات از طریق طی فرآیندهای سیاسی داخلی مشروعیت خواهند یافت و بر اساس آن تصمیم‌گیرندگان داخلی پاسخگو خواهند بود. در مقابل مخالفان استدلال می‌کنند نقص در پاسخگویی مقامات داخلی زمانی به وجود می‌آید که امکان دسترسی شهروندان یک کشور به نهادهای قانونگذار بین‌المللی و

۱. سیداحمد طباطبایی و سید حسن موسوی اصل، «سازمان همکاری اسلامی در ترازوی سنجش برون‌گرایی یا درون‌گرایی در زمینه حقوق بشر»، مطالعات حقوق تطبیقی معاصر، شماره ۱۸، (۱۳۹۸)، ص ۱۶۲.

پاسخگویی آنها وجود نداشته باشد. از سوی دیگر از دیدگاه موافقان، نقص در پاسخگویی در خصوص تصمیمات اتخاذ شده نمی تواند دلیلی مناسب برای رد روند بین المللی شدن قوانین اساسی باشد. زیرا این مشکل تقریباً در همه اشکال سازماندهی سیاسی حتی در داخل نظام های جمهوری وجود دارد. آنها استدلال می کنند که رژیم های حقوقی بین المللی می توانند مشروعیت و پاسخگویی دموکراتیک خود را با ایجاد سهولت در دسترسی، شفافیت و مشارکت دولت ها و سازمان های مردم نهاد افزایش دهند. علاوه بر این، رویکرد کشورهای عضو اتحادیه اروپا در برخورد با این مسئله حاکی از آن است که در صورت استناددهی به قوانین خارجی مقاماتی که چنین استناداتی را انجام می دهند باید در نظام های داخلی خود پاسخگو باشند.^۱

۲-۳. حاکمیت قانون

مفهوم حاکمیت قانون حداقل مستلزم اطمینان و شفافیت قانونی است. بر طبق دیدگاه مخالفان هر دو مورد مذکور در روند بین المللی شدن قوانین اساسی تضعیف می شوند. ورود اصول و قواعد اسناد بین المللی در قوانین اساسی ملی، منجر به ایجاد بی ثباتی هنجاری خواهد شد زیرا محتوای قوانین به ناچار با هر تغییر در مفاد اسناد مذکور می بایست تغییر یابند. از سوی دیگر در مواردی که دادگاه ها در تصمیم گیری خود به قوانین بین المللی و خارجی تمایل داشته باشند، همین امر مانع بزرگی برای قطعیت و شفافیت آرای صادر شده خواهد بود. آگاهی شهروندان متضرر از مفاد قوانینی که در پرونده آنها اعمال می شود نیز دشوار خواهد شد. با این حال موافقان، روند بین المللی شدن قوانین اساسی را عامل مهم برای استقرار و پیشرفت «حاکمیت قانون بین المللی» می دانند. همانطور که پرونده های اخیر در دادگاه های بین المللی نشان می دهد، سلسله مراتبی از قوانین بین المللی که در رأس آنها هنجارهای حقوق بشر هستند، در حال ظهور است. بنابراین طرح موقعیت برتر اصول حقوق بشر در قوانین اساسی ملی در راستای رد هنجارهای داخلی متضاد صورت خواهد گرفت و استناد به این حقوق با یا بدون صراحت حکم داخلی، یک اقدام خودسرانه تلقی نشده

1. Cheryl Saunders, "The Use and Misuse of Comparative Constitutional Law", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 13, (2006), at 37.

بلکه اجرای صحیح این حقوق در سطح ملی خواهد بود.^۱ با این وجود طرح حاکمیت قانون در نظام بین‌الملل اگرچه امر خیالی نمی‌باشد اما هنوز در مراحل اولیه خود است. از این گذشته، حقوق بین‌الملل می‌بایست وظیفه اجرا حقوق بشر بین‌المللی را از طریق الحاق قواعد آن به قوانین اساسی ملی، به دولت‌ها تحمیل کند.

۲-۴. نظارت و تعادل

آخرین تمرکز بحث، بر روی نظارت و تعادل است. با توجه به اینکه در فرآیند بین‌المللی شدن قوانین اساسی اختیارات تصمیم‌گیری به مقامات بین‌المللی واگذار می‌شود، بسیاری از تصمیمات مهم و تأثیرگذار بر حقوق اساسی و نهادهای داخلی در خارج از عرصه ملی و داخلی اتخاذ می‌شود. بنابراین اعمال این تصمیمات در عرصه داخلی امری چالش‌برانگیز است. یکی از این چالش‌ها در سیستم نظارت و تعادل داخلی مطرح می‌شود.

با توجه به سوابق نه چندان مطلوب دولت‌ها در زمینه‌های مشارکتی در عرصه بین‌المللی، مخالفان بین‌المللی‌سازی نسبت به میزان مشارکت دولت‌ها در فرآیند تصمیم‌گیری برای ارائه نظارت موثر بر مقامات بین‌المللی و پاسخگویی آنها بسیار مشکوک هستند. با این حال موافقان در این مورد بسیار خوش بین هستند. آنها به مخالفان یادآوری می‌کنند که ورود به پیمان‌های بین‌المللی مستلزم رضایت دولت است که در طی آن به مقامات داخلی فرصت داده می‌شود تا در خصوص کمیت و کیفیت کار با مقامات بین‌المللی توافق کنند. بنابراین ادعای عدم نظارت بر مقامات تصمیم‌گیر بین‌المللی بی‌اساس می‌باشد. مهمتر از آن، دادگاه‌های داخلی در حوزه قضایی خود، نظارت موثری را بر مراجع تصمیم‌گیر فراملی اعمال می‌کنند. به عنوان مثال دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان اختیار بررسی تطابق قوانین اتحادیه اروپا با هدف و اصول اساسی اتحادیه اروپا و الزام‌آوری قوانین متناقض در کشور آلمان را بر عهده دارد.^۲

علاوه بر این، نظارت و تعادل در سطح بین‌المللی نیز هر چند به صورت ضعیف اعمال می‌شود. تصمیمات و رویه‌های اخیر دادگاه‌های بین‌المللی نشان دهنده رویکردهای ظریفی

1. Yuval Shany, "How Supreme is the Supreme Law of the Land?", *Brooklyn Journal of International Law*, 31, (2006), at 34.

2. Ernest A. Young, "The Trouble with Global Constitutionalism", *Texas International Law Journal*, 38, (2003), at 527.

برای اعمال نظارت دادگاه‌های بین‌المللی بر یکدیگر می‌باشد. همچنین مشروعیت سیاست‌های سازمان ملل متحد در دادگاه حقوق بشر قابل بررسی می‌باشد.

۳. طرح چشم‌انداز

علی‌رغم استدلال‌های مذکور، بحث و مجادلات در حوزه بین‌المللی شدن قانون اساسی در سطح داخلی و بین‌المللی ادامه خواهد داشت. از یک سو روند الحاق دولت‌ها به معاهدات بین‌المللی از جمله معاهدات حقوق بشری در حال افزایش است. همین امر موجب افزایش استنادات قوانین اساسی ملی به قواعد و اصول بین‌المللی و همچنین افزایش مشارکت دولت‌ها در تجزیه و تحلیل تطبیقی یا استناد به قوانین خارجی خواهد شد. علاوه بر موارد فوق، افزایش اعطای استقلال معین به مقامات محلی یا قومی یا اختیار ایجاد یک سیستم حقوقی جداگانه به موجب قانون اساسی داخلی برای جلوگیری از فروپاشی دولت‌ها امری غیرقابل انکار است. بنابراین روند بین‌المللی شدن قانون اساسی همچنان ادامه خواهد داشت و تأثیر ناشی از چنین روندی بحث برانگیز خواهد بود.

از سوی دیگر، استدلال‌های مخالفان نیز قوت خواهد گرفت؛ چراکه افزایش الحاق و تصویب معاهدات بین‌المللی توسط دولت‌ها هیچگاه به معنای افزایش میزان رضایت آنها جهت پیوست اصول و معاهدات فوق‌الذکر در قوانین اساسی داخلی نخواهد بود. همچنین استناددهی دادگاه‌های داخلی به قوانین خارجی یا بین‌المللی همواره به صورت جزئی و گزینشی صورت می‌گیرد و بسیاری از دادگاه‌های قدرتمند از جمله دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان، دیوان عالی آمریکا و شورای قانون اساسی فرانسه به ندرت در تجزیه و تحلیل تطبیقی فعالیت می‌کنند در صورتی که آرای صادره شده این محاکم همواره توسط دادگاه‌های دیگر مورد استناد قرار می‌گیرند. این امر موجب تسلط محاکم مذکور بر سایر محاکم در «تعاملات قضایی» خواهد شد.^۱ به هر طریق طرح استدلال‌های موافق و مخالف نباید برای حقوقدانان حوزه حقوق اساسی غافلگیرکننده باشد. آنچه در این خصوص می‌بایست مورد توجه و بررسی حقوقدانان قرار بگیرد، رقابت آزاد و شفاف، گفتگوی

1. Jiunn-Rong Yeh and Wen-Chen Chang, "The Emergence of Transnational Constitutionalism: Its Features, Challenges and Solutions", Penn State International Law Review, 27, (2008), at 89.

صریح و صادقانه و بررسی دقیق ماهیت اصول که می‌بایست بین‌المللی شوند و بطور کلی رفع ابهام از سیاست‌های پشت پرده بین‌المللی شدن حقوق اساسی خواهد بود.

نتیجه‌گیری

با توجه به فرضیه پژوهش، علی‌رغم بحث و مجادلات و چالش‌های مذکور در حوزه بین‌المللی شدن قانون اساسی، بدون شک این روند می‌تواند نقش مهمی در به‌روزرسانی نظام‌های حقوقی عینی‌سازی اجرای حق‌های بشری فراملی ایفا نماید. بدین ترتیب که با ورود اصول و حق‌های مذکور در متن قوانین اساسی داخلی، آنها از پشتوانه اجرا توسط قدرت مسلط سرزمینی برخوردار می‌گردند و در پرتو آن هر کشوری رویه قضایی مخصوص به خویش را بکار می‌گیرد که این امر امکان مقایسه رویه‌های قضایی کشورهای مختلف نسبت به موضوعاتی واحد را فراهم می‌آورد. در نتیجه تحقق چنین امری، تعاملات قضایی میان کشورها در هر دو بخش الف- کارکردی (از جهت مقایسه آرای قضات و قابلیت اجرای آنها در کشورهای مختلف) و ب- نظری (از طریق رشد و شکوفایی آرای صاحب‌نظران دانشگاهی در خصوص رویه‌های موجود) گسترش می‌یابد که در نهایت به شفافیت شیوه‌های حکمرانی در کشورهای مختلف و تحدیدساز و کارهای سیاسی در پناه قالب‌های حقوقی منتهی می‌گردد. ضمن اینکه کماکان حق نظارت مجامع بین‌المللی بر کشورهای عضو به قوت خویش باقی خواهد بود و از رهگذر چنین مکانیزم نظارتی مضاعفی، میزان کنترل‌پذیری دولت‌ها و به تبع آن تثبیت حق‌های بشری جهانشمول و تحدیش‌ناپذیر افزایش می‌یابد.

از سوی دیگر تأثیر شرایط فرهنگی، دینی، قومی، اجتماعی و سیاسی مربوط به مردمان ساکن در نقاط مختلف جهان اقتضاء می‌نماید که اصول اساسی فراملی را به دو بخش اصول فراملی بین‌المللی و اصول فراملی منطقه‌ای تقسیم نماییم. چه بسا برخی از ارزش‌های مشترک در جوامع مختلف از اولویت یکسانی برخوردار نباشند و به تبع آن دولت‌های حاکم بر آن اقلیم‌های سرزمینی، سیاست‌های متفاوتی را نسبت به دیگر دولت‌ها اتخاذ نمایند؛ اگرچه سیاست‌های مذکور نمی‌توانند ناقض حق‌های بشری باشند اما نقش خود را در ساختار تقنینی و اجرایی ایفا می‌نمایند. در چنین وضعیتی ممکن است دولت‌های همسو الزاما در موقعیت جغرافیایی واحدی قرار نداشته باشند. از این‌رو می‌توان علاوه بر اصول فراملی منطقه‌ای، قائل به نوع دیگری از اصول فراملی با عنوان اصول فراملی اعتقادی، ذهنی یا ایدئولوژیک بود.

نمونه بارز اصول فراملی منطقه‌ای را می‌توان در قوانین اتحادیه اروپایی جستجو نمود و مثالی متناسب با اصول فراملی ذهنی یا ایدئولوژیک همسو را با عباراتی همچون «تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان» و «حمایت بی دریغ از مستضعفان جهان» در بند شانزدهم اصل دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌یابیم که در عین فراملی بودن به منطقه جغرافیایی خاصی اختصاص ندارند. در نتیجه بایستی به این نکته مهم توجه نمود که تصور امکان تجویز نسخه‌ای واحد برای اصول فراملی در سراسر نقاط جهان، صرفاً امری انتزاعی بوده و بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های موجود در میان جوامع مختلف از لحاظ اولویت‌های متناسب با طبع و خاستگاه مردمان آن سرزمین امکان تحقق عملی نخواهد داشت. از این حیث طرح چشم‌انداز برای روند بین‌المللی شدن قانون اساسی امر پیچیده و چندوجهی است و به طیفی از عوامل سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بستگی دارد. با این حال همانطور که جهان به طور فزاینده‌ای به هم پیوسته می‌شود، نیاز به همکاری و هماهنگی بین‌المللی در زمینه‌های مختلف از جمله قوانین اساسی کشورها به رسمیت شناخته می‌شود. این به رسمیت شناختن می‌تواند باعث پیشرفت در بین‌المللی شدن قانون اساسی در سال‌های آینده شود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Seyed Hossein Malakooti
Hashjin
Nasim Soleymani Nezhad
Seyed Ali Mousavi

<https://orcid.org/0000-0002-3111-0136>

<https://orcid.org/0000-0003-4901-2646>

<https://orcid.org/0000-0002-6844-9280>

منابع

کتاب‌ها

- آجرلو، اسماعیل، *حقوق اساسی کشورهای اسلامی* (تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۵).
- بابایی زارج، علی محمد، *امت و ملت در اندیشه امام خمینی* (تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳).

- جوادی آملی، عبدالله، ولایت فقیه ولایت فقاہت و عدالت، چاپ ششم (قم: اسرا، ۱۳۸۵).
- سعادت نیاکی، حمیدرضا، حقوق بشر در فلسفه کانت؛ جهانمندی خاص ما و حقوق بشر، چاپ اول (تهران: نقد فرهنگ، ۱۳۹۹).
- مهرپور، حسین، مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران (تهران: دادگستر، ۱۳۸۷).
- ورعی، سیدجواد، مبانی و مستندات قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به روایت قانونگذار، چاپ اول (تهران: انتشارات دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۵).
- هوفه، اتفرید، قانون اخلاقی در درون من: درآمدی بر فلسفه عملی ایمانوئل کانت، ترجمه رضا مصیبی (تهران: نشر نی، ۱۳۹۲).

مقاله‌ها

- سهرابلو، علی و عباسی، بیژن، «بین‌المللی شدن حقوق عمومی معاصر؛ جلوه‌ها و مصادیق»، فصلنامه تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، دوره ۲۰، شماره ۸۰ (۱۳۹۶).
- طباطبایی، سیداحمد و موسوی اصل، سیدحسن، «سازمان همکاری اسلامی در ترازوی سنجش برون‌گرایی یا درون‌گرایی در زمینه حقوق بشر»، مطالعات حقوق تطبیقی معاصر شماره ۱۸، (۱۳۹۸).

References

Books

- Grainne, Burca, Weiler, Joseph H., *The Worlds of European Constitutionalism* (Cambridge, Cambridge University Press, 2012).
- Kant, I, *The Metaphysics of Morals, In Practical Philosophy*, Edited by M.J.Gregor (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

Articles

- Saunders, Chery, “The Use and Misuse of Comparative Constitutional Law”, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, No. 13, (2006).
- A. Young, Ernest, “The Trouble with Global Constitutionalism”, *Texas International Law Journal*, No. 38, (2003).

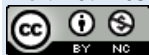
- Koh, Harold, “Transnational Public Law Litigation”, Yale Law Journal, Vol. 100, (1991).
- Yeh, Jiunn-Rong & Chang, Wen-Chen, “The Emergence of Transnational Constitutionalism: Its Features, Challenges and Solutions”, Penn State International Law Review, Vol. 27, No.4, (2008).
- Chibundu, Maxwell O., “Globalizing the Rule of Law”, Indiana Journal of Global Legal Studies, Vol. 79, (1999).
- Rosenfeld, Michel, “Constitution-Making, Identity Building, and Peaceful Transition to Democracy: Theoretical Reflections Inspired by the Spanish Example”, Cardozo Law Review, Vol. 19, (1998).
- W. Hogg, Peter & A. Bushell, Allison, “Charter Dialogue between Courts and Legislatures, (Or Perhaps the Charter of Rights Isn’t Such a Bad Thing after All)”, Osgoode Hall Law Journal, Vol. 35, (1997).
- Ginsburg, Tom, “Eastphalia as the Perfection of Westphalia”, Indiana Journal Global Legal Studies, Vol. 17, (2010).
- C. Jackson, Vicki, “Paradigms of Public Law: Transnational Constitutional Values and Democratic Challenges”, International Journal of Constitutional Law, Vol. 8, (2010).
- Chang, Wen-Chen, “An Isolated Nation with Global-minded Citizens: Bottom-up Transnational Constitutionalism in Taiwan”, National Taiwan University Law Review, Vol. 4(3), (2009).
- Chang, Wen-Chen, “Constructing Federalism: The EU and US Models in Comparison”, Vol. 35, No. 4, (2005).
- Black, William W, “Canada’s Human Rights System and the International Covenant”, National Taiwan University Law Review, Vol. 6(1), (2011).
- Shany, Yuval, “How Supreme is the Supreme Law of the Land?”, Brooklyn Journal of International Law, Vol. 31, (2006).

In Persian

- Ajorlou, Esmail, *Fundamental Rights of Islamic Countries* (Tehran: Guardian Council Research Institute Publications, 2016).
- Babaei, Zaraj, Ali Mohammad, *Nation and Nation in the Thought of Imam Khomeini* (Tehran: Islamic Revolution Documentation Center, 2013).
- Atfarid, Hofe, *Moral Law within Me: An Introduction to the Practical Philosophy of Immanuel Kant*, Translated Reza Musaibi (Tehran: Nei Publishing House, 2013).
- Javadi Amoli, Abdullah, *Wilayat Faqih, Wilayat Faqih and Justice*, 6th edition (Qom: Isra, 2015).
- Mehrpour, Hossein, *Summary of the Basic Laws of the Islamic Republic of Iran* (Tehran: Dadgstar, 2007).
- Saadat Niaki, Hamidreza, *Human Rights in Kant's Philosophy; Our Special Worldliness and Human Rights*, First Edition (Tehran: Naqd Farhang, 2019).
- Warai, Seyed-Javad, *Basics and Documents of the Constitution of the Islamic Republic of Iran According to the Legislator*, First Edition (Tehran: Publications of the Secretariat of the Council of Experts, 1385).
- Sohrablo, Ali & Abbasi, Bijan, "The Internationalization of Contemporary Public Law; Effects and Examples", *Legal Research Quarterly of Shahid Beheshti University*, Vol. 20, No. 80, (2016).
- Tabatabai, Seyed Ahmad & Mousavi Asl, Seyed Hasan, "Organization of Islamic Cooperation in the Measurement Scale of Extroversion or Introversion in the Field of Human Rights", *Contemporary Comparative Law Studies*, No. 18, (2018).

استناد به این مقاله: ملکوتی هاشجین، سید حسین، سلیمانی نژاد، نسیم و موسوی، سید علی، «بین‌المللی سازی قوانین اساسی: فرصت‌ها و چالش‌ها»، پژوهش حقوق عمومی، ۲۵(۸۱)، (۱۴۰۲)، صص ۱۲۱-۱۴۶.

Doi: 10.22054/QJPL.2023.68402.2792

The Quarterly Journal of Public Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License